

Významné zistenia v hodnotení životného prostredia SR (2)

V poslednom minuloročnom vydaní Enviromagazínu (č. 4/2011) sme priniesli prvú časť najnovších zistení týkajúcich sa environmentálnej situácie na Slovensku v oblasti základných zložiek životného prostredia a ich ochrany, a to ovzdušia, vody, pôdy a horninového prostredia. V druhej časti pri- nášame najvýznamnejšie zistenia o stave ochrany druhov rastlín, živočíchov a biotopov európskeho významu a o údajoch o stave chránených území.

RASTLINSTVO, ŽIVOČÍŠTVO A CHRÁNENÉ ČASTI PRÍRODY

Na základe zhodnotenia stavu ochrany druhov európskeho významu je možné konštatovať nepriaznivý stav ich ochrany. Stav polovice hodnotených cievnatých rastlín a polovice druhov cicavcov, 70 % plazov a 90 % obojživelníkov je neuspokojivý alebo zlý.

Na základe zhodnotenia stavu ochrany biotopov európskeho významu je u 60 % biotopov lesov stav ochrany neuspokojivý alebo zlý, rovnako aj u polovici krovinových biotopov, u 70 % biotopov trávnatých oblastí a tiež 70 % biotopov sladkých vôd.

Stav chránených území sa výrazne zlepšil – približne 82 % plochy maloplošných chránených území sa v roku 2010 nachádzalo v optimálnom stave, oproti 55 % plochy týchto území v roku 2000.

NATURA 2000 na Slovensku (stav k 31. 12. 2010)

Základnou súčasťou európskej politiky pri ochrane biodiverzity a ekosystémov je úplná realizácia sústavy NATURA 2000, ktorá predstavuje súvislú európsku ekologickú sieť osobitne chránených území, ktoré sú v osobitnom záujme EÚ a ktorú budujú členské štáty nezávisle na národných sústavách CHÚ. Sústavu NATURA 2000 (v zmysle § 28 zákona NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny sa používa termín *súvislá európska sústava chránených území*) tvoria dva typy území:

Územia európskeho významu (ÚEV) – lokality navrhnuté za chránené územia na základe kritérií stanovených v smernici Rady č. 92/43/EHS o ochrane prirodzených biotopov, voľne žijúcich živočíchov a rastlín (smernica o biotopoch);

- národný zoznam týchto území schválila vláda SR uznesením č. 239/2004 dňa 17. marca 2004 a bol vydaný výnosom MŽP SR č. 3/2004-5.1 zo 14. júla 2004 a zaslaný na schválenie EK;

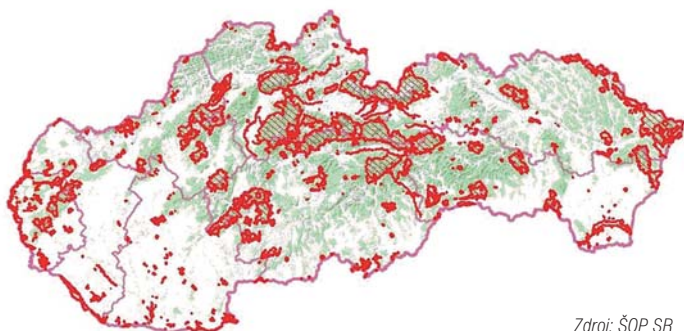
- ÚEV boli navrhnuté pre 44 druhov rastlín, 96 druhov živočíchov a 66 typov biotopov;

- do návrhu zoznamu území európskeho významu bolo pôvodne zaradených 382 území s rozlohou 573 690 ha. Územia pokrývajú 11,7 % výmery SR, prekrývajú súčasťou sieťou chránených území je 86 %. Z celkovej plochy ÚEV je 86 % na LPF, 10 % na PPF, 2 % tvoria vodné plochy a 2 % ostatné plochy;

- v navrhovaných územiach platí tzv. **predbežná ochrana**, teda navrhovaný stupeň ochrany;

- od roku 2008, resp. od zverejnenia rozhodnutí Európskej komisie (EK), ktorými sa prijali zoznamy lokalít európskeho významu v panónskom a alpskom biogeografickom regióne plynú pre Slovensko **6-ročná lehota vyhlasovania ÚEV** za chránené územia podľa národnej kategorizácie chránených území, konkrétne v kategórii prírod-

Územia európskeho významu v SR

Zdroj: ŠOP SR

Stav ochrany druhov rastlín európskeho významu, 2004 - 2006¹⁾ (%)

Typ druhu	Priaznivý	Neuspokojivý	Zlý	Neznámy	Celkom
Cievnaté rastliny	10	40	10	40	100
Ostatné rastliny	20	40	30	10	100

¹⁾ Hodnotenie 200 druhov registrovaných podľa článku 17 smernice o biotopoch

Zdroj: MŽP SR

Stav ochrany druhov živočíchov európskeho významu, 2004 - 2006¹⁾ (%)

Typ druhu	Priaznivý	Neuspokojivý	Zlý	Neznámy	Celkom
Cicavce	5	30	20	45	100
Ryby	10	10	0	80	100
Obojživelníky	5	70	20	5	100
Plazy	30	60	10	0	100
Mäkkýše	30	10	30	30	100
Článkožobce	30	10	30	30	100
Ostatné druhy	0	100	0	0	100

¹⁾ Hodnotenie 200 druhov registrovaných podľa článku 17 smernice o biotopoch

Zdroj: MŽP SR

Stav ochrany biotopov európskeho významu, 2004 - 2006^{a)} (%)

Typ biotopu	Priaznivý	Neuspokojivý	Zlý	Neznámy	Celkom
Lesy	40	40	20	0	100
Vresoviská a kroviny	60	40	0	0	100
Kroviny	50	50	0	0	100
Trávnaté oblasti	20	60	10	10	100
Rašelina	0	90	10	0	100
Skaly	70	0	0	30	100
Sladké vody	0	50	20	30	100
Pobrežné a halošné oblasti	0	0	100	0	100
Piesky	0	100	0	0	100

^{a)} Hodnotenie 66 biotopov registrovaných podľa článku 17 smernice o biotopoch

Zdroj: MŽP SR

Poznámka: Údaje za obdobie 2007 - 2012 by mali byť k dispozícii v r. 2013.

ná rezervácia a chránený areál a stanovenie zodpovedajúcich podmienok ochrany z hľadiska ich významu pre udržanie alebo obnovenie priaznivého stavu biotopov alebo druhov európskeho významu a pre spojitosť sústavy NATURA 2000, ako aj z hľadiska ohrozenia degradáciou alebo zničením, ktorému sú tieto územia vystavené;

- na základe výsledkov **biogeografických seminárov** EK požaduje doplniť národný zoznam ÚEV. ŠOP SR pripravila odborný návrh doplnenia národného zoznamu ÚEV o 267 území a zároveň navrhuje vyradenie 5 území z pôvodného zoznamu, ktoré sú vedeckým omylom. Začiatkom roka 2010 aktualizovala zoznam parcel a identifikáciu vlastníkov (správcov, nájomcov) dotknutých pozemkov pre návrh doplnku národného zoznamu ÚEV. Okrem toho boli vykonané aj korektúry hraníc, alebo došlo k vylúčeniu niektorých dopĺňajúcich navrhovaných ÚEV. Predloženie doplnku Európskej komisii predchádza prerokovanie s vlastníkmi (správcami, nájomcami) dotknutých pozemkov, schválenie vládou SR a spracovanie návrhu do predpísaného formátu;

- zo súčasných **381 území**, ktoré sa nachádzajú na území Slovenska sa 204 území plne prekrýva s existujúcou sústavou chránených území. Zo zvyšných 177 území európskeho významu sa 74 území nachádza mimo existujúcu sústavu chránených území a 103 území sa s ňou prekrýva čiastočne. Tieto územia je potrebné vyhlásiť za chránené územia do 1. mája 2012;

Foto: BROZ

Volavka biela (Egretta alba)

• vyhlásenia predmetných chránených území zabezpečujú krajské úrady životného prostredia a postupujú pritom podľa § 50 zákona o ochrane prírody a krajiny. Vyhláškami z roku 2009 sa už stali súčasťou národnej sústavy chránených území ÚEV Kobela a Cúdeninský močiar vyhlásené za prírodné rezervácie a ÚEV Pavúkov jarok, Konopiská, Čiližské močiare, Boršiansky les, Stretavka a Marhecké rybníky vyhlásené ako chránené areály. Zabezpečila sa tiež ochrana časti ÚEV Bratislavské luhy, keď bola v rámci jeho územia vyhlásená PR Slovanský ostrov a vyhlásila sa PR Šúr, ktorá v sebe zahŕňa ÚEV s rovnomeným názvom;

• všetky zámery na vyhlasovanie ÚEV za chránené územia v podobe tzv. projektov ochrany musia byť prerokované v súlade so zákonom o ochrane prírody a krajiny s identifikovanými vlastníkmi a užívateľmi pozemkov. Projekty ochrany vypracováva Štátna ochrana prírody SR, resp. v niektorých prípadoch aj iná odborné spôsobilá osoba zapísaná MŽP SR v osobitnom zozname podľa § 55 zákona o ochrane prírody a krajiny, a to prednostne pre územia neprekrývané alebo len čiastočne prekrývané s národnou sústavou CHÚ v zmysle § 23, ods. 1 a 2 a prílohy 25 vyhlášky 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Podľa stavu k júnu 2010 sú pre 126 ÚEV projekty ochrany rozpracované, zaslané na príslušný KÚ ŽP, alebo prebieha ich prerokovávanie. Nerozpracované sú zatiaľ projekty ochrany pre 51 ÚEV;

Chránené vtáčie územia (CHVÚ) – lokality vyhlásené za chránené na základe kritérií stanovených v smernici Rady č. 79/409/EHS z 2. apríla 1979 o ochrane voľne žijúcich vtákov (smernica o vtákoch).

Voľne žijúce živočíchy na Slovensku chránené medzinárodnými dohovormi a predpismi EÚ

	Bezstavovce	Ryby	Obojživelníky	Plazy	Vtáky	Cicavce
V prílohe II smernice o biotopoch	53	23	5	1	-	24
V prílohe IV smernice o biotopoch	50	1	10	9	-	46
V prílohe I smernice o vtákoch ¹⁾	-	-	-	-	114	-
V prílohách I a II CITES	2	2	-	1	53	5
V prílohách II a III Bernskej konvencie	33	38	19	12	357	65
V prílohe II a III Bonnskej konvencie	-	3	-	-	209	24
V prílohe AEWA ²⁾	-	-	-	-	129	-

¹⁾ vrátane migrujúcich vtákov, ²⁾ AEWA – Dohoda o ochrane africko-euroázijských druhov vodného sfahovateľa

Zdroj: ŠOP SR

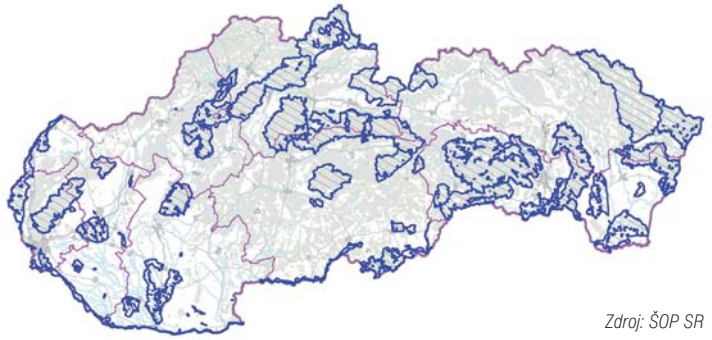
Ohrozenosť a degradácia MCHÚ

Kategória	Stav k 31. 12. 2010		Optimálne		Ohrozené		Degradované	
	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)	počet	výmera (ha)
CHKP	1	3	1	3	0	0	0	0
CHA	172	7 953	59	4 120	104	3 809	9	24
PR	388	13 422	215	9 085	162	4 097	11	240
NPR	219	86 369	161	74 996	58	11 372	0	0
PP	254	2 081	148	1 133	102	930	4	18
NPP	60	2 411	51	2 315	9	96	0	0
Spolu	1 094	112 238	635	91 652	435	20 303	24	283

Poznámka: Vo výmere MCHÚ sú započítané aj výmery OP MCHÚ

Zdroj: ŠOP SR

Chránené vtáčie územia SR

Zdroj: ŠOP SR

• vedecký návrh CHVÚ vypracovala Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku (SOVS) a národný zoznam chránených vtáčích území spracovali MŽP SR, ŠOP SR a SOVS;

• národný zoznam CHVÚ schválila vláda SR uznesením č. 636/2003 dňa 9. júla 2003. V roku 2004 sa začal proces tvorby vyhlášok a programov starostlivosti pre jednotlivé CHVÚ. Národný zoznam obsahuje 38 CHVÚ, ich celková rozloha predstavuje 1 154 111 ha a pokrýva 23,5 % rozlohy SR. Prekrýv CHVÚ s významnými vtáčimi územiami (IBAs) predstavuje 61,8 % rozlohy SR a prekrýv CHVÚ s existujúcou sústavou chránených území v SR predstavuje 55 %;

• uznesením vlády SR č. 345/2010 z 25. mája 2010 bol Národný zoznam doplnený a zmenený. Do zoznamu bolo doplnených 5 nových území (Čergov, Chočské vrchy, Levočské vrchy, Slovenský raj a Špačisko-nižnianske polia). Zo zoznamu boli vypustené 2 územia (Bohelovské rybníky a Trnavské rybníky). V súčasnosti sa teda v národnom zozname nachádza 41 území s celkovou rozlohou 1 287 296 ha;

• vôbec ako prvé územie sústavy NATURA 2000 na Slovensku bolo 1. mája 2005 vyhlásené CHVÚ Horná Orava. V tom istom roku boli vyhlásené aj CHVÚ Malé Karpaty a CHVÚ Lehnice. V roku 2006 boli vyhlásené ďalšie dve územia, a to CHVÚ Sysľovské polia a CHVÚ Dolné Považie. Pre zostávajúce CHVÚ boli ŠOP SR vypracované návrhy vyhlášok, ktoré boli odoslané na MŽP SR. V jednotlivých CHVÚ prebiehal priebežný monitoring vtákov, ktorý bol zameraný na zisťovanie druhového zastúpenia a taktiež na početnosť druhov v jednotlivých CHVÚ;

• 1. februára 2008 nadobudlo účinnosť ďalších 14 vyhlášok MŽP SR, vyhlásené boli CHVÚ: Bukovské vrchy, Cerová vrchovina – Porimavie, Dolné Pohronie, Košická kotlina, Kráľová, Medzibodrožie, Ostrovné lúky, Parížske močiare, Pojplie, Polana, Sĺňava, Tribeč, Ondavská rovina a Žitavský luh;

• 1. novembra 2009 nadobudlo účinnosť 5 vyhlášok pre CHVÚ Dubnické štrkovisko, Laborecká rovina, Muránska planina – Stolica, Senianske rybníky a Strážovské vrchy;

• v roku 2010 nadobudlo účinnosť ďalších 8 vyhlášok pre CHVÚ – Veľkoblahovské rybníky, Nízke Tatry, Slovenský kras, Slanské vrchy, Veľká Fatra, Vihorlatské vrchy, Volovské vrchy a Záhorské Pomoravie. Boli vyhlásené aj ďalšie 3 CHVÚ, ale s účinnosťou až od roku 2011. Celkovo bolo teda vyhlásených zatiaľ 35 CHVÚ (z celkových 41) s rozlohou 1 032 930 ha.

Podrobnejšie informácie je možné získať z publikácie Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2010, resp. zo stránok www.enviro.gov.sk, www.enviroportal.sk, www.sazp.sk a www.sopsr.sk.

Ing. Zuzana Lieskovská
Slovenská agentúra životného prostredia